

1. Ερέτρια. Οικία Κ. Κανάρη παρά τον αιγιαλόν. Υπάρχει η επιγραφή: Αμαρυνθία Άρτεμις.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

Ερευνώντας την πολεοδομία και την αρχιτεκτονική της "Οθωνοπόλεως"¹, θέλησα να γνωρίσω και άλλων περιοχών του νησιού την αρχιτεκτονική έκφραση και την πολεοδομία, για να κρίνω σε βάθος. Τούτο όμως ήταν δύσκολο, λόγω του μεγέθους του νησιού και λόγω του πλήθους των οικισμών², γεγονός που με ανάγκασε να περιοριστώ σ' εκείνη την έρευνά μου σε βιβλιογραφικές μόνον πηγές, που, αποχώρ, και πτωχές ήσαν και αγνοούσαν τον Αρχιτεκτονικό τομέα³.

Αργότερα, επιθυμώντας να καλύψω το κενόν που συνάντησα, άρχισα να περιοδεύω στην Εύβοια συλλέγοντας φωτογραφίες και πληροφορίες. Από το αδημοσίευτο αυτό αρχείο μου, που τώρα επεξεργάζομαι, διάλεξα στοιχεία για το σύντομο τούτο δημοσίευμα. Διαπίστωσα, λοιπόν, ότι η Νεοκλασική αρχιτεκτονική τάση, που τόσο επιτυχημένα αναπτύχθηκε στην απελευθερωμένη πρωτεύουσα με την άφιξη των Βαυαρών, είχε τον ετεροχρονισμένο αντιλαλό της και στην Εύβοια, όπως και αλλού της Ελλάδος⁴.

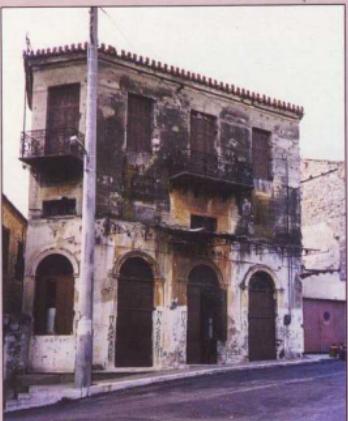
Νομίζω σκόπιμο, πριν μπω στο θέμα μας, να αναφέρω σύντομα κάτω από ποιες συνθήκες ο ευβοϊκός λαός δέχθηκε και γαλούχηθηκε με το νέο πνεύμα —ταλαιπωρημένος και οικονομικά αδύνατος από τη μακραίωνη σκλαβιά και τον επαναστατικό αγώνα—, και ύστερα να παρουσιάσω τη Νεοκλασική Αρχιτεκτονική της Εύβοιας, αφού τονίσω την γενεσιούργο ανάμιξη του λαϊκού στοιχείου στη μορφολογία της κληρονομιάς μας από την αρχαιότητα.

I. N. Κουμανούδης

Δρ. Αρχιτέκτων - Υφηγητής Ε.Μ.Π.

2

3

4

5

6

2. Ερέτρια. Οικία στην οδόν 'Ισιδος'.
3. Αλιθέριον. Ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα
αρχιτεκτονήματα του Αλιθέριου.
4. Ερέτρια. Οικία στην συμβολή των οδών Με-
γεδίου και Κανάρη.
5. Αλιθέριον. Νεοκλασικής μονοκατοικία
εκτός ορίων πολεού οικισμού.
6. Κύμη. Εκλεκτικιστικόν κτήριον. Κάτω, κατα-
στήματα και άνω, οικία.
7. Κύμη. Παρεμφέρεις κτήριον.

7

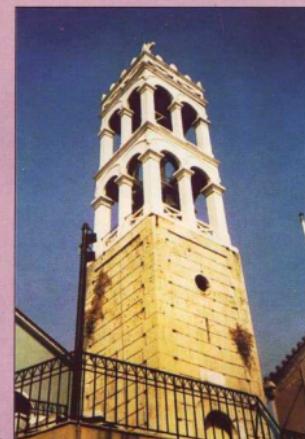
8

9

12

13

8. Κύμη. Το Λασαραφικόν Μουσείον.

9. Κύμη. Ιδιότυπον ισόγειον κατάστημα με περίθυρον εκ δόμων, κατά το κυφώτον σύστημα.

10. Νεοκλασικός πυλών νεκροταφείου εγγύς Κύμης επί της «Δημοσιάς».

11. Αυλωνάριον. Νεοκλασικόν Σχολείον.

12. Λίμνη. Το Δημαρχείον.

13. Λίμνη. Το κυδωνοστάσιον του ναού της Θεοτόκου. Χρονολογία ιδρύσεως 1879.

14. Λίμνη. Του ίδιου ναού γραπτός διάκοσμος οροφής πλαγίου προστόου.

15. Βασιλικά. Σπίτι και καταστήματα στο ισόγειον πάνω στην μικρή πλατεία, στο Λακκί.

16. Αγρέπαυλις επί της «Δημοσιάς» μεταξύ Ερετρίας-Χαλκίδος.

κά τεκμήρια της τότε Αρχιτεκτονικής. Απ' αυτά εύκολα εικάζει κανείς τι θα συνέθαινε —σε χαριτή ποιοτική κλίμακα— σε μικρούς, ασθενεῖς οικονομικά οικισμούς της Εύβοιας. «Έτοι διαπιστώνουμε την έντονη επιφροή της τέχνης και της τεχνικής των συντεχνιών της Βορείου Ελλάδος, με ρίζες ως γνωστόν καθαρώς ελληνικές, ενώ παράλληλα, κυρίως στις παραλιακές ζώνες, διαπιστώνεται η υπάρχη μιας άλλης μορφολογίας εννοήτας που γεννήθηκε και αναπτύχθηκε στο Αιγαίο¹⁷ (Αετός Καρύου).»

Συμπεραινούμε, λοιπόν, ότι κατά την απελευθέρωση της Ελλάδας τόσο η Πολεοδομία διασκευάζει και η Αρχιτεκτονική στην Εύβοια δεν εμφάνιζαν τίποτε από την επισημή έκφραση της Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας που άκμαζε στη Δύση, και στην οποία ο Κλασικισμός επικράτησε μετά την περίοδο του Ροσσού (1770-1830)¹⁸.

Μέσα σ' αυτούς των αρχιτεκτονικών χώρων, τον οπαδωμένο παντού από τα δεινά της τουρκοκρατίας, το νέο κράτος προσπάθησε να βάλει νέα θεμέλια και στην Εύβοια, ώστε να συμβαδεί, αν και καθυστερήμενα, με τον ευρωπαϊκό άνεμο. Έργο δύσκολο, που η σφραγίδα του, είναι έδηλη στα έργα της Πολεοδομίας και Αρχιτεκτονικής της Εύβοιας, έργα μεταφεύγοντα, τα οποία ακολουθούν σε όλη χρονική φάση τον ελληνικό Κλασικισμό που πρωτεψήφισθηκε στην πρωτεύουσα.

4. Το Νεοκλασικό στοιχείο στην ευβοϊκή Αρχιτεκτονική

Ο χώρος δεν μου επιτρέπει να αντιτύπων ή να σχολίασω εδώ τον Νεοκλασικισμό στην Ελλάδα, αφού για την τάση αυτή πάρα πολλά —και μάλιστα τελευταία— έχουν γραφεί ή και γράφονται¹⁹. Σκοπός μου είναι να σας παρουσιάσω για πρώτη φορά, πλήρως περιληπτικά, πώς παρήτασε εγώ στην Εύβοια την εμφάνιση και εξάπλωση αυτού του ρυθμού. Συμπεριλαμβάνοντας από ποικιλά αρχιτεκτονικά έργα που συνάπτονται σε πόλεις και χωριά.

Το πνεύμα του Κλασικισμού συναντιέται πρώτα στον φορέα των μελλοντικών αρχιτεκτονικά, δηλαδή στο πολεοδομικό σχέδιο των νέων μεγάλων πόλεων που, όπως ήδη γνωρίσαμε, ξένοι και Ελλήνες τεχνικοί συνέταξαν τους πώρους μετεπαναπτυκτούν χρόνους. Οι φαρδοί και ευεύγραμμοι οδοί ίδες που αλληλότερονται κάθετα, με ζυγισμένους γύρω τους, ή και επάνω τους, ελεύθερους χώρους για τα θεμελιώδη δημιόσια κτήρια, δημιουργούν ένα ψωφό στον πολεοδομικό χώρο, που σε προδιαθέτει για το νέο πνεύμα αλλά και που το ευνοεί. Τέτοιες πόλεις είναι η Κάρυστος, η Ερέτρια, η Χαλκίδα, η Λίμνη, κι εκεί μπορούμε να βρούμε μιαν επίση-

μη, θα έλεγα, Νεοκλασική Αρχιτεκτονική.

Παράλληλα, όμως, μπορεί να παρατηρήσει κανείς σημαντικά νεοκλασικά κτήρια και σε μεγάλες πόλεις με απότομο πολεοδομικό ιστό, όπως το Βασιλικό, το Αυλανάρι, το Αλιεύρι, τη Κύμη. Εκεί τα νεοκλασικά κτήρια αναμιγνύνται χωρίς ιδιαιτερή φροντίδα μέσα στην πολεοδομική μάζα και προβλητικά αυτόματα, γιατί διαφέρουν από τα κτήρια με παραδοσιακή έκφραση ή μορφολογία. Τέλος, στα μικρά χωριά, όπου το πολεοδομικό σχέδιο καθεστώς και από την απόλυτη προσαρμογή στο φυσικό έδαφος, δεν είναι δυνατόν αποτοπείς κανείς ως πρώτη πόθεντη την ύπαρχη ανάλογου χώρου για να θεμελιωθεί ένα σημαντικό, για τον οικισμό, νεοκλασικό κτήριο π.χ., ένα σχολείο ή ένα κοινοτικό κτήριο ή το σπίτι ενός ευπόρου κατοίκου. Εκεί τα νεοκλασικά, λόγω της μικρής κλίμακας του έργου, πλέθεται με το ποτικό στοιχείο αλλά και έξιπροβλέπει με την ιδιαιτησία του μέσα από τους ταπεινούς πολεοδομικούς όγκους του οικισμού. Πιστεύω πως η θεμελιώση νεοκλασικών κατοικιών στους μικρούς οικισμούς —από σχετικές ευπερουστές ιδιοτήτες— γίνεται από τάπη νεοτερισμού, πάντα όμως κάπως από έναν έλεγχο «οεμνητής», δηλαδή σεβασμό στον κοινωνικό χώρο. Αυτή η όμως τη σημαντική προϋπόθεση για την Αρχιτεκτονική σήμερα την αγνοούμε. Ας θυμηθούμε τι γίνεται στον τόπο μας με τις πολυτελείες επισκευές και την εφαρμογή του μεταστομένου! Γιατί σημερινός στόχος μας είναι μόνον ο εντυπωσιασμός, το πώς θα φαντάζουμε, ενώ κάτι τέτοιο δεν ήταν ιδιαίτερα φανερό τότε.

Ηταν λοιπού λογικό στις μεγάλες νεοσύστατες πόλεις τα νεοκλασικά στοιχεία να εμφανισθεί σ' όλη τη δύση σαν οφραγίδα της παρουσίας και του νέου κράτους αλλά και του νέου ύφους. Γιατί τα νεοκλασικά περνάνε προς την κατοικία μέσα από τα νεότερα διοικητικά κτήρια, και σιγά-σιγά, με την πρωτοκότηση της από τον ιδιωτικό μέσων, εξαπλώνθηκαν σε μικρότερους και μικρούς οικισμούς. Κατ αναγού παρατηρείται και κλιμάκωση του πλήθους και του μεγέθους των κτηρίων, και τούτο θεωρώ πολύ φυσικό.

Στα σημαντικά αρχιτεκτονικά φαινετούται ότι υπάρχει πάντοτε ένας υπεύθυνος αρχιτεκτων²¹, ενώ στα μικρά ιδιωτικά κτήρια, διακρίνονται για τη λιτή κυβική τους μάζα και τα μικρού εύρους γείσα τους που σχεδόν πάντοτε κοσμούν τα χαρακτηριστικά ακροκέραμα και οι πηγείμονες κέραμοι. Σπάνια κοσμούνται με πήλινα αγγύλατα ή πήλινους κινιάδους που στηημένα δωμάτιαν και εξωτερικά, αν και οι μορφές αυτές κατασκευάζονται στα κεραμούργεια της Χαλκίδας και από εκεί έχονταν στην Αθήνα.

Οι επιφάνειες των εωστερικών τοίχων έχουν επιδειμότα πλέον επίχρισμα και χρωματισμό με χώρα, ένων ο παραστάς, ο θρύλος και τα διαζώματα των ορόφων προεξέχουν λίγο και έχουν πάντοτε λευκό χρώμα. Η ζώνη

17

18

19

21

20

22

17. Λιμνη. Το νηπιαγωγείον. Δωρέα Β. Μελά. Έχει κτισθεί το έτος 1898.
18, 19. Αιδηψός. Κτήμα υδροβεραπευτηρίων.
20. Κάρυστος (επί Οίνων, Θηβαϊκό πέρα). Ο Μητροπολίτικός ναός, ιδρυθείς το έτος 1909 ή 1912.
21. Κάρυστος. Το Δημαρχείον. Δωρέα Κότσικο. Ιδρύθηκε μεταξύ των ετών 1892-1898.
22. Κάρυστος. Διώροφος νεοκλασική οικία επί του κυρίου άξονος του οικισμού, με ισούγειον κατάστημα.

23. Κάρπατος. Χαρκητηριακή ιδιογειος νεοκλασική μονοκάτικια. Ένα παρόδειγμα από τα ελάχιστα διασωθέντα.

24. Κάρπατος. Το πρώτον πολεοδομικό σχέδιον της Οθωνοπόλεως (Καρύστου) από τον Βαυαρόν Στρατιωτικού Γεωμέτρην (τοπογράφο) Μίρβαχ (1842).

της Ζωφόρου σπάνια χρωματίζεται έντονα, χωρίς ποτέ να υπάρχει κάποιος άλλος διάκοσμος επάνω της. Επιστραμμένων πιως τα άγνωστα μέχρι σήμερα στην επιστήμη δόκιμα κτήρια που έχω προσεγγίσει — και ενιού των μεγάλων ευθοϊκών πόλεων — καθόλου δεν υστερούν σε πληρότητα μορφολογική εκείνων της Αθήνας, αλλά και σε ομορφία και κομψότητα, ενώ γνωρίζουν σε τηρούν και την εσωτερική αλλά και την εξωτερική αισθητική κλίμακα και αρμονία, σπουδαίες, δηλαδή, καλλιτεχνικές αρέτες.

Στην παρούσα αναφορά μου — όχι μελέτη — σας παρουσιάσω δύο σύντομα μπόρεσα, στοχεία από τον άγνωστο νεοκλασικό πλάνο της Εύβοιας και σας παρέθεσα ελάχιστες από τα αδημοσίευτα φωτογραφίες του αρχείου μου από διάφορους οικισμούς²³, προκειμένου να σχηματίστε ολοκληρωμένη εικόνα από την άγνωστη Εύβοια. Από το γενιτονικό δηλαδή νησί, με τα όμορφα νεοκλασικά κτήρια, που αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο της παραδοσιακής μας Αρχιτεκτονικής, γι' αυτό πρέπει να κάθε τρόπον να διαφύλαξουμε και να μελετήσουμε σε βάθος την Νεοκλασική Αρχιτεκτονική αυτού του νησιού, για να μην εξαπλωθεί, έστω και τώρα, σ' όλη την Εύβοια η ανεπτρέπτη καταστροφή που έγινε στη Χαλκίδα και την Κάρπατο, χάριν της κερδοσκοπίας.

Σημειώσεις

- Ετοιμάσθηκε κατά την "Οθώνειον περίοδον" η Νέα Πόλη της Κάρπατου. Η μελέτη που ανέφερα δημοσιεύθηκε στο Αρχείο Ευβοϊκών Με-

λετών, ΚΗ', 1991.

2. Ε. BALTA, L'Eubée à la fin du XVIIIe siècle, Α.Ε.Μ., ΚΣΤ', 1989, σ. 444. Μας πληροφορεί ότι: άταν το 1744 εκστραγμόφθη το νησί υπήρχαν 125 χωριά, αυστηρολιμβανούμενης και της Χαλκίδας. Μετά τη σύσταση του Ελληνικού κράτους έγινε το 1837 η πρώτη πλέον απογραφή. Σήμερα διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν μόνο 90 χωριά, επειδή μετασχηματίσθηκαν (εντυπεώσεις, ενύσσεις οικισμών κτλ.).

3. Διυτικά ελάχιστα μελετήματα υπάρχουν, επειδή ακριβώς η αρχιτεκτονική του νησιού έχει αποράδικά μελετηθεί. Και είναι λυπτρό να υπάρχει ένα τόσο μεγάλο κενό, για ένα τόσο μεγάλο νησί, στη γειτονιά των Αθηνών. Για την απουσία ειδικών αρχιτεκτονικών μελετών ενδιδάχεται το δημόσιευμα (στον Κ' τόμο του Α.Ε.Μ., σελ. 430) του Α.Κ. Αλεξανδρόπουλου για την καταγραφή εργασία των ευειδών μνημείων από το Τμήμα Επιπτυχιονίκων Ερευνών του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων. Κι ακόμη πιο λυπτρική είναι η διαπιστώση ότι ειδικού αρχιτεκτονικού ενδιδάχερντος μελέτες έχουν γίνει από έξι νεούς επιστήμονες, όπως: F.H.A. Aeien, The Cycladic House in South Euboea, Greece, Vernacular Architecture, vol. 13, 1982.

4. Βλέπε π.χ. I.N. Κουμανούδη, Η λαϊκή Εκκλησιαστική Αρχιτεκτονική της νήσου Θήρας, Αθήναι 1960, σελ. 386, όπου αναφέρεται η άπαρτ νεοκλασικών στοιχείων στη διάπλαση των οψεών πολλών ναών της Θήρας. Ας μην ξενώνεμος η τη πάτη αυτή άρχισε στη νεοσύστατη πρωτεύουσα μας από δύκιμους Έλληνες και ξένους αρχιτέ-

κτονες, π.χ.: Άγιος Κωνσταντίνος Ομονοίας (Λ. Καυτατζόγου 1871), Καθολικός Ναός Αγίου Διονυσίου (Α. Καυτατζόγου 1853-1887), Αγία Ευρήνη (Α. Καυτατζόγου 1846), ο Μητροπολιτικός Ναός Αθηνών (που τελείωσε ο Φ. Μπουλανέτ το 1857) κτλ. Η μορφή της Μητροπόλεως μεταγενέστερα αποτέλεσε και υπόδειγμα για την δύμη μεγάλων ενοριακών Ναών στη Στερεά και τη Νησιά. Ήταν μία αποχής επιλογή.

5. Ιστορία του Ελληνικού 'Έθνους, τόμ. ΙΒ', σελ. 69.

6. Ό.Π.Π., σελ. 110.

7. Ό.Π., σελ. 549.

8. Ιστορία του Ελληνικού 'Έθνους, τόμ. ΙΙ', σελ. 151 κ.ε. Βλέπε και Α.Κόκκου, Η πολεοδομική Ανασυρρότηση στην περίοδο 1828-1843, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας Νεοελληνικής Πόλης, 1985, σελ. 359 κ.ε.

9. Ιστορία του Ελληνικού 'Έθνους, τόμ. ΙΒ', σελ. 515 κ.ε.

10. Βλέπε: ΦΕΚ 9/12-4-1836, 5/17-6-

1837 και 3/15-6-1842.

11. Βλέπε: Ιστορία του Ελληνικού 'Έθνους, τόμος Ι', σελ. 515 κ.ε.

12. Γενικό Αρχείο του Κράτους, Φάκελος 229, Οθωνεική περίοδος, έγγραφον No. 17, 21/12-21/1-1833.

13. Ι.Ν. Κουμανούδη, Αρχιτεκτονικοί Σκινδάλαιοι Οθωνειπόλεων, νων Κάρπατου, Α.Ε.Μ., τόμ. ΚΗ', 1991: επίσης Γενικά Αρχεία του Κράτους, Φάκελος No. 229, Οθωνεικής Αρχείου, Υπουργείο Εσωτερικών.

14. Τ. Λαπτία, Η κινητή γένφυρα και ο πορθμός της Χαλκίδας (1857-1858), Α.Ε.Μ., τόμ. ΙΔ', 1964, σελ. 252.

15. Κοκκίνη, Ιστορικά μνημεία και λαϊκή αρχιτεκτονική στην Χαλκίδα,

- Α.Ε.Μ. τόμ. ΙΕ', 1969, σελ. 177 κ.ε.
 16. Σ. Κοκκίνη, ως ανωτέρω, και Τ. Καλαθέρη, Αρχοντικό στην Χαλκίδα, Α.Ε.Μ. τόμ. ΙΣΤ', 1970, σελ. 149 κ.ε.
 17. Ι.Ν. Κουμανούδη, ως ανωτέρω, κεφ. 2.
 18. Ι. Τραυλός, Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, Αθήνα 1967, σελ. 25-26.
 19. Βλέπε στην στοιχειώδη βιβλιογραφία που παραβάται.
 20. Όπως π.χ. στη Μητρόπολη Καρύστου. Βλ. Ι.Ν. Κουμανούδη, Α.Ε.Μ., τόμ. ΚΗ', 1991, κεφ. Δ6. Αι Εκκλησίαι της Οθωνοπόλεως-Καρύστου.
 21. Σ. Κοκκίνη, Φωτογραφικό Αρχείο Λαικής Αρχιτεκτονικής, Α.Ε.Μ., τόμ. Κ', 1975, σελ. 223-226, όπου αναφέρονται οι εξέχοντες και τα εντός της πόλεως της Χαλκίδας αρχιτεκτονήματα των: α) Σταυρού Λαζαρίδη (Κυλινδρόμυλοι Καράκωστα-Σκουόρα), β) Φλεγγίς (αλλοδαπός-οικια κληρονόμου Μάλλιου), γ) Ματθαίος Καμάρας (οικία Ε. Μάλλιου), δ) Κοτύσια, Ξενοδοχείον Παλίρροια, Δικαστικόν Μέγαρον, οικία Κιαπέριου). Βλ. και ιστορία του Ελληνικού 'Εθνους, τόμ. ΙΙ', σελ. 528, όπου αναφέρεται ως Αρχιτέκτων του Αρχαιολογικού Μουσείου Χαλκίδος ο Μ. Καμάρας.
 22. Την αετωματική στήριξη συναντάμε κυρίως στη δημόσια κτήρια, όπως στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Χαλκίδας, το Δημαρχείο της Καρύστου, τα σχολεία της Ερέτριας, Κύμης, Καρύστου, Αυλανδρίου, των πυλώνων του Νεκροταφείου μερικών χωριών και σπάνια σε οπίτια, όπως ένα απίτι στην Ερέτρια.
 23. Φωτογραφίες νεοκλασικών κτηρίων της Χαλκίδας και του Αλιερίου γνωρίζουμε από ορισμένες, ελάχιστες δημοσιεύσεις, όπως: α) Ι. Τραυλός, Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, Αθήνα 1967, εκδ. Εμπ. Τράπ. Ελλάδος, εικ. 8, 105, 108, 218-219, 220, 221, 222, 6) Α.Ε.Μ. τόμ. ΙΕ', 1969, σελ. 171, εικ. 7, γ) Ν. Γρηγοράκη, Το αρκοκέραμο και άλλα νεοκλασικά αριστουργήματα, 1981, σελ. 73, 101, 103-114, 115, 118, 125, 152, 155, 6) Δαν. Ορφανουδάκης, Καρυάτιδες του 19ου αιώνα στην Ελλάδα, Αθήνα 1983, εικ. 72, 73.

Βιβλιογραφία

Δυστυχώς για το συγκεκριμένο θέμα βιβλιογραφία δεν υπάρχει. Οι αναφέρομενες εδώ πιγές, εκτός ορισμένων, αφορούν σε γενικά θέματα πηγαία την απελευθέρωση της Ελλάδας ελληνικής Αρχιτεκτονικής.
 Αρχείον Ευθοϊκών Μελετών (=Α.Ε.Μ.), τόμ. ΙΕ/1969, σελ. 171, εικ. 17, Κ'1975, σελ. 430-434.
 Balta Ev., L'Eubée à la fin du XVIIIe siècle, Α.Ε.Μ., παράρτημα τόμου ΚΖΤ/1969.
 Βενιέρης Η., Εκλεκτικιστικά κτήρια

στην Αθήνα, Θέματα χώρου-τεχνών, τ. 11/1980.
 Βιρθιδάκη Φτιγ., Ακροκέραμα, οι πήλινες κουκούμβαγιες, ENA 198(,), σελ. 157.
 Buchon A., Voyages dans l'Eubée, les îles ionniennes et les cyclades 1841, Paris 1911.
 Γιαγιάννος Αρ., Το αρκοκέραμο και άλλα πηλοτεχνήματα, 1981.
 Γενικά Αρχείο του Κράτους, Φάκελος Οβωνίκης περιόδου, Υπουργείον Εσωτερικών, Φ. 229.
 Γρηγοράκης Ν., Το αρκοκέραμα και άλλα νεοκλασικά αριστουργήματα, 1981.
 Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 9/12-4-1836, 5/17-6-1837, 3/15-6-1842.
 Έωσθραχης Θ., Το εκατόστρωμα του Ευβοϊκού θυρίου, τόμ. Α' (1850-1909), Χαλκίδα 1959, σελ. 9.
 Ιστορία του Ελληνικού 'Εθνους, τόμ. ΙΒ', σελ. 69, 110, 150, 158, 222, 260-2, 290, 301, 338, 416-7, 541-2, 545, 550, και τόμ. ΙΓ', σελ. 515, 526, 528.
 Καιροφύλας Ι., Η Αθήνα του μεσοπολέμου, Δοκίμιο-Ιστορία, Αθήνα 1988.
 Καλαθέρης Τασ., Αρχοντικό στην Χαλκίδα, Α.Ε.Μ., τόμ. ΙΣΤ/1970, σελ. 149.
 Κοκκίνης Σπ., Ιστορικά Μνημεία και Λαϊκή Αρχιτεκτονική στη Χαλκίδα, Α.Ε.Μ., τόμ. ΙΕ/69, σελ. 169.
 Κοκκίνης Σπ., Το ημερολόγιο του Buchon. Μία επίσκεψη στην Χαλκίδα του 1841. Ευθοϊκός λόγος, 19-20/1959, σελ. 58-9, 64.
 Κοκκίνης Σπ., Φωτογραφικό Αρχείο λαικής και νεοκλασικής Αρχιτεκτονικής, Α.Ε.Μ., τόμ. ΚΙ/1975, σελ. 319 κ.ε.
 Κόκκου Α., Η μέριμνα για τις αρχαιότητες και τα πρώτα μουσεία, Αθήνα 1977.
 Κόκκου Α., Η πολεοδομική ανασυγκρότηση στην περίοδο 1828-1843, Πρακτικά Διεθνών Συμποσίου Ιστορίας ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΗΣ, Εταιρ. Μελέτης Νέου Ελληνισμού, 1985.
 Κόκκου Α., Τα πρώτα Αθηναϊκά οπίτια (1832-1860), Αρχαιολογία, τ. 2, 1982, σελ. 50.
 Κουμανούδης Ι., Αρχιτεκτονικοί οικινδιάλοι Οθωνοπόλεως, γυν. Καρύστου, Α.Ε.Μ., τόμ. ΚΗ/1991. Κουναντανίδης Αρ., Τα παλιά Αθηναϊκά οπίτια, Αθήνα 1950.
 Μιχαλόπουλος Φ., Χαλκίδη-Ερέτρια από αρχαιολογικής και τουριστικής απόψεως, Αθήνα 1954, σελ. 21.
 Μπήρης Κ., Αι Αθήναις από το 19ου έως τον 20όν αιώνα, Αθήνα 1966.
 Μπήρης Κ. - J. Ioannides H., Νεοκλασικοί αιθάναι Αθήναις 1939.
 Μπήρης Μαν., Μισός αιώνων Αθηναϊκής Αρχιτεκτονικής (1875-1925) Αθήνα 1987.
 Νεοκλασική πόλη και Αρχιτεκτονική, Πρακτικά Πανελ. Συνεδρίου Θεοσαλονίκης 2-4/12/1983. Α.Π.Θ.,

Σπουδαστήριον Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής.

Neoclassical Architecture in Copenhagen and Athens, Architectural Design Profile, 66.

Ντόριζα Ν., Τυπολογία της κατοικίας στην Αθήνα του 19ου αιώνα, Δελτίον Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, τόμ. 23/1990.

Ορφανουδάκης Δαν., Καρυάτιδες του 19ου αιώνα στην Ελλάδα, Αθήνα 1983.

Παπανδρέου Ελ., Εκλεκτικιστικές κατοικίες στην Κηφισιά στην περίοδο της Μπελ-Επόκ, Τεχνικά Χρονικά. Επιστημονική Έκδοσης Τ.Ε.Ε., τόμ. 10, τεύχ. 4, 1990.

Παπαστάμου Α., Ερν. Τούλλερ, Αθήνα 1973.

Σκάρπτα - Χόπελ Ζ., Η μορφολογία του Γερμανού Κλασικισμού (1789-1848) και η δημωρική του αφομοίωση από την Ελλ. Αρχιτεκτονική (1833-1897), 1976.

Τραυλός Ι., Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, Αθήνα 1967.
 Τραυλός Ι. - Κόκκου Α., Πολεοδομία και Αρχιτεκτονική Ιστορία του Ελληνικού 'Εθνους, τόμ. ΙΙ', σελ. 515-528.

Τολιάρες Ερν., Δείγματα Κεραμοπλαστικής εργαστηρίου Δ. Σαρρή, Αθήνα 1977.

Information on the Neoclassical Architecture of Euboea

I. Kounanoudis

The Neoclassical style first appeared in the cities under the initiative of the state and gradually, having been accepted by the private sector, it was spread over minor settlements of Greece. As a natural result a grading of the number and the size of the buildings is observed. It must be pointed out that the so far unknown to the science buildings that I have approached, all located in big Euboean towns, are in no way inferior in morphology, beauty and elegance than their relatives in Athens, while they exhibit a balanced interior and exterior aesthetic climax and harmony, which are undoubtedly very important artistic virtues.

Here I make a brief presentation of the unknown Neoclassical wealth of Euboea accompanied by few of the unpublished photographs of my archive. Thus, I want to believe that the reader will obtain a more or less complete picture of this significant aspect of Euboea and that he will get the message. We must at any cost safeguard and thoroughly study the Neoclassical architecture of this island, so that we will prevent to happen to the rest of the beautiful island of Euboea the unacceptable destruction that Chalkida and Karystos suffered for the sake of profit.